

»Píndola formativa 15.

Més que paraules. Ajudant els pares a afavorir la comunicació i les habilitats socials amb trastorn de l'espectre autista

Autoria	Fern Sussman
Edita	Programa Hanen
Objectiu	Oferir una sèrie d'habilitats i estratègies que facen millorar la comunicació i les habilitats socials de l'alumnat amb TEA. El material es treballa des del marc teoricopràctic del Programa Hanen. En aquest cas, les estratègies i habilitats que s'hi inclouen estan organitzades segons l'etapa comunicativa del xiquet o xiqueta amb TEA.
Destinatari	Fonamentalment van dirigides a les famílies de fills i filles amb TEA, per la qual cosa estan contextualitzades en l'ambient familiar.
Passos previs	Observar què agrada i què disgusta a l'alumnat A través del comportament de l'alumnat, coneixem com interpreta el món a través dels sentits i del moviment. Es tracta de conèixer com de sensibles són a determinades sensacions (hipersensibilitat, hiposensibilitat), moviment, tacte, vista, a cau d'orella, olfacte. És important reconèixer aquestes preferències sensorials per a saber com ajudar l'alumnat a comunicar-se. El manual inclou un breu qüestionari que ajuda a identificar aquestes preferències. Comprendre l'estil d'aprenentatge de l'alumnat Es basen en la forma en què adquirim la informació i ajuden a planificar l'ajuda: ▪ Aprenents de memòria. Recorden molta informació, encara que, freqüentment, no l'entenen. ▪ Aprenents gestàltics. Recorden una situació com un tot, però no distingeixen les coses importants de les que no ho són. ▪ Aprenents visuals. Aprenen millor a través de la vista que de l'oïda. ▪ Aprenents a través del tacte. Aprenen millor tocant les coses. ▪ Aprenents a través de l'oïda. No sol ser molt comuna en l'alumnat amb TEA. Els agrada parlar i escoltar.

Conèixer com i per què es comunica l'alumnat

Com es comunica

L'alumnat amb TEA es comunica amb alguna cosa més que paraules; és a dir, hi ha moltes formes de comunicar-se, algunes més socialment apropiades que d'altres, però totes comuniquen alguna cosa: plor, crits, gestos i expressions facials, mirades, pictogrames, paraules, ecolàlia, etc.

L'ecolàlia és la repetició de les paraules d'altres persones i és un tret molt comú en l'alumnat amb TEA. Si una persona presenta ecolàlia, significa que la comunicació s'està desenvolupant. Normalment, presenten un component emocional relacionat amb la situació (enuig, alegria, etc.). Hi ha diferents tipus d'ecolàlies:

- Ecolàlia **immediata**. Repeteix frases o paraules immediatament després d'haver-les escoltat.
- Ecolàlia **retardada**. Memoritzen trossos de paraules o frases que han escoltat i les usen durant dies, setmanes, mesos o més temps.
- Ecolàlia **mitigada**. Canvien el to de veu o algunes paraules per a adaptar-les a situacions diferents.

Per què es comunica

L'alumnat es pot comunicar de manera preintencional quan diu o fa coses sense arribar a entendre-les, però que tenen un efecte sobre el que l'envolta (per exemple, quan tracta d'aconseguir alguna cosa quan ningú està mirant). No obstant això, la persona que estiga en aqueixa situació, pot interpretar aquestes accions com si s'estiguera comunicant directament amb ella.

La comunicació intencional implica que la persona que comunica entén que el seu comportament té un efecte sobre una altra persona (per exemple, en demanar alguna cosa).

Podem entendre la comunicació intencional com un continu, on en un extrem estaria l'alumnat que es comunica principalment per a obtenir les coses que vol (peticions) i en l'extrem oposat estaria l'alumnat que es comunica per diverses raons, com preguntar o simplement per ser sociable.

Conèixer l'etapa comunicativa en què es troba l'alumnat

Factors dels quals depèn

- De l'habilitat per a interactuar amb l'adult.
- De la forma en què es comunica.
- De la funció d'aquesta comunicació.
- De la seua comprensió.

Etales

- **Etapa d'interessos propis.** L'alumnat prefereix jugar sol i aparenta desinterés per les persones del voltant. Encara no comprén que pot influir sobre altres persones si els envia un missatge directament (comunicació preintencional), encara que els familiars poden interpretar els seus moviments corporals, gestos, crits, somriures, etc.

De l'alumnat d'aquesta etapa, s'espera: interaccions breus amb adults i quasi mai amb altres xiquets; vol fer les coses per si mateix; mira o aconsegueix les coses que vol; no juga de forma adequada; emet sons per a calmar-se; plora o crida per a protestar; somriu; riu a riallades i quasi no comprén les paraules.

- **Etapa del demanador/a.** L'alumnat comença a comprendre que les seues accions poden tindre un efecte sobre l'adult (per exemple, estirant d'ell o portant-lo de la mà). Solen agradar-li els jocs amb un component físic com les cosquerelles (joc interactiu).

De l'alumnat d'aquesta etapa s'espera: interaccions breus amb adults significatius; usa sons per a calmar-se o centrar l'atenció; aconsegueix el que vol; es comunica principalment quan vol alguna cosa, i ho fa portant de la mà o agafant la mà de l'adult; demana que continue el joc interactiu o un joc de persecució amb contacte ocular, somrient, amb moviments corporals i sons; segueix instruccions ocasionalment si sap el que ha de fer, i comprén els passos de rutines familiars.

- **Etapa del comunicador/a incipient.** Usa de manera consistent gestos, sons o paraules per a demanar les coses que li agraden i per a fer saber que vol continuar amb el joc que han començat. De l'alumnat d'aquesta etapa, s'espera: interaccions amb adults significatius i uns altres familiars en situacions conegudes; prenen més vegades el torn en el joc interactiu i juguen durant més temps amb l'adult; demana que continue el seu joc físic favorit, usant aquestes accions, sons o paraules; a vegades demana o respon amb ecolàlies immediates; es comunica intencionalment per a demanar amb pictogrames, gestos o paraules; ocasionalment, utilitza moviments corporals, gestos, sons o paraules per a aconseguir l'atenció o ensenyar alguna cosa a l'adult; comprén frases senzilles i familiars; diu *hola* i *adéu*, i contesta *sí/no*, tria i pregunta *què és això?*.

- **Etapa del/de la company/a.** No presenten dificultats a l'hora de comunicar els seus interessos, però, en situacions que no li són familiars, té problemes per a seguir una conversa. De l'alumnat d'aquesta etapa, s'espera: interaccions més llargues amb l'adult; joc amb èxit amb altres alumnes en rutines de jocs familiars; ús de paraules o altres sistemes comunicatius per a demanar, protestar, saludar, cridar l'atenció sobre alguna cosa i fer i contestar preguntes; comença a utilitzar paraules o altres sistemes de comunicació per a parlar sobre el passat i el futur, expressar sentiments o els simula; fa les pròpies frases; manté converses curtes; a vegades, explica el que han dit si no l'han entés, i comprén el significat de moltes paraules.

Però també pot presentar dificultats i llavors: pot resistir-se a jugar amb altres alumnes quan no sap què cal fer; usa ecolàlies quan no entén el que algú li diu o si no sap construir una frase; presenta dificultats en la conversa; no entén les expressions facials i el llenguatge corporal dels altres, i no entén el sarcasme o els jocs de paraules i interpreta literalment el que li diuen.

Observar com influeix l'adult en la comunicació amb l'alumnat

Rols

- **Paper d'"ajudant/docent".** Es corre el perill de llevar oportunitats a l'alumnat perquè faça coses per si mateix. Per això, cal demanar-los alguna cosa una vegada i esperar (ensenyament estructurat). Després, demanar-li-la de nou i, només llavors, proporcionar-li ajuda.
- **Paper de "no molestar".** Considera que si l'alumnat no mostra interès a interactuar i no demanda atenció és perquè és molt independent. En aquests casos és important, insistir perquè aprenga a interactuar amb l'adult i trobe gaudi d'aquesta interacció.
- **Paper del "que no para".** Quan el docent té programades una gran quantitat d'activitats per a fer i no se li pot dedicar el temps necessari per a interactuar adequadament amb l'alumnat, serà necessari traure alguns minuts extra, ja que l'alumnat els necessita per a comprendre què és el que passa al seu voltant i perquè tinga l'oportunitat de poder fer o dir alguna cosa.
- **Paper d'"animador/a".** Saber elogiar de manera adequada l'alumnat. Elogiant-lo adequadament es podrà establir l'associació entre les paraules específiques i les pròpies accions.

TEA. Trastorn de l'Espectre de l'Autisme

Una **GUIA** per a
la **COMUNITAT EDUCATIVA**

Objectius basats en les preferències, l'estil d'aprenentatge i el nivell de comunicació de l'alumnat amb TEA

1. **Interaccionar amb els pares i altres persones.** D'aquesta manera, l'alumnat es diverteix fent coses amb uns altres; comprén que quan realitza alguna cosa, té conseqüències en els altres, i aprén que la comunicació és un acte recíproc.
2. **Comunicar-se de diferents maneres.** La primera raó per la qual l'alumnat amb TEA es comunica és per a demanar alguna cosa amb estirons o dirigint l'adult cap a l'objecte desitjat. El següent pas és ensenyar-li una forma simbòlica més eficaç de fer-ho: usant imatges (PECS), assenyalant, usant signes manuals o una combinació d'algunes d'aquestes maneres.
3. **Comunicar-se per bones raons.** Si encara no té intenció comunicativa, es pot intentar que allò que faça es convertisca en comunicació intencional, creant-li la necessitat de demanar (per exemple). Si ja presenta intenció comunicativa, caldrà ajudar-lo a aconseguir oportunitats perquè es comuniqui per altres raons més socials (per a preguntar, per exemple).
4. **Comprendre la connexió entre el que diu l'adult i el que ocorre en el món.** Perquè l'alumnat entengui el que els altres diuen, és fonamental que allò que es diga tinga significat per a ell o ella. Per a això, necessitarà estar familiaritzats amb la gent, els objectes i les accions en situacions molt concretes i familiars per a poder anar generalitzant els significats apresos a altres situacions.

Sobre la base de tota aquesta informació, en el manual s'estableixen una sèrie d'objectius basats en l'etapa comunicativa en la qual es trobe l'alumnat amb TEA, així com diverses estratègies (apropiades per a l'alumnat amb TEA de totes les etapes comunicatives) per a ajudar a estructurar situacions que convidaran a la relació amb altres persones i a comunicar-se per moltes raons (demanar, rebutjar, saludar...).

Estratègies

Estratègia OEE: observar, esperar i escoltar

Aquesta estratègia està orientada a permetre que l'alumnat amb TEA siga qui iniciï o dirigeixi la interacció comunicativa. Si sempre és l'adult qui inicia o dirigeix l'alumnat en tot el que ha de fer, no tindrà l'oportunitat de fer les coses que realment vol ni tampoc de començar la seua pròpia comunicació.

Quan és l'alumnat qui dirigeix...

- Fa més atenció.
- És més sociable.
- És més fàcil que adult i alumne o alumna es concentren en aquesta activitat.
- Aprén que és capaç d'influir en els altres i influir en què ocorreguen coses.
- No ha de canviar el seu centre d'atenció.

Passos de l'estratègia:

- **Observar.** Significa vigilar l'alumnat per a veure quines coses li interessin: veure com i per què es comunica i a quines coses respon.
- **Esperar.** Consisteix a donar suficient temps a l'alumnat perquè responga o iniciï la comunicació a la seua manera.
- **Escoltar.** Cal atendre amb deteniment totes les produccions de l'alumnat (sons, paraules, frases, etc.): coneixem el que pot fer i continuarem el treball a partir d'ací.

És important, quan es posa en pràctica aquesta estratègia, situar-se cara a cara amb l'alumnat.

Mètode de les quatre "i": incloure, interpretar, imitar, intervindre

Ajuda a millorar les habilitats d'interacció i comunicació de l'alumnat amb TEA, en qualsevol etapa del seu desenvolupament comunicatiu. Tres de les quatre "i" ajudaran l'alumnat a millorar per a participar en activitats i a interactuar amb l'adult; l'última "i" (intervindre) ajudarà l'adult a donar-li informació, una vegada que tots dos estiguen ja interactuant:

- **Primera "i": incloure els interessos de l'alumnat.** Implica adonar-se del que l'alumnat està fent i prendre part en aquesta activitat, així com portar a l'espai compartit allò que mira, i comentar-ho amb ell (pot ser simplement dir el nom d'allò que està mirant amb interès). Més tard s'interessarà per coses en què l'adult es fixe abans que l'alumnat ho faci.
- **Segona "i": interpretar.** Consisteix a tractar qualsevol cosa que l'alumnat fa com si estiguera intencionalment enviant un missatge a l'adult. D'aquesta manera, se l'ajuda a adonar-se que pot produir un efecte en l'adult.

Aquesta estratègia funciona especialment en les etapes d'Interessos Propis i de Demandador/a, on els xiquets i xiquetes no es comuniquen directament de forma constant, encara que sovint es fan entendre.

Quan ens referim a un xiquet o una xiqueta en l'etapa del Comunicador Incipient, pren importància el modelatge de les paraules, ja que aquesta etapa es caracteritza per la imitació de l'adult per part del xiquet o xiqueta. Per tant, caldrà parlar des del punt de vista del xiquet o xiqueta ("Jo vull aigua"), utilitzar frases fetes de diferent complexitat, i/o exagerar la prosòdia o entonació. En el nivell de Company/a, serà important utilitzar aquesta estratègia per a corregir els possibles problemes que pot cometre en parlar i per a modelar els pronoms durant la parla.

- **Tercera "i": imitar.** Es tracta de seguir la veta a l'alumnat copiant les seues accions i sons, ajudant-lo d'aquesta manera a implicar-se en interaccions de doble direcció, amb oportunitats tant per al xiquet, la xiqueta o l'adult de copiar-se l'un a l'altre.
- **Quarta "i": intervindre.** Es refereix a insistir a entrar en el que l'alumnat estiga fent, provant diferents maneres de fer-ho per a poder connectar amb ell o ella; per exemple, agafant tots els objectes amb els quals estiga jugant en aquell moment i anar oferint-li'ls d'un en un, col·locant-ne algun que siga totalment diferent al que està manipulant, ocultant-los i buscant-los després, plantant-se en el seu camí (en carreretes) fins que no diga o faci alguna cosa a l'adult perquè es mogi, introduint-se en el seu joc amb joguets semblants als que està utilitzant, o intervenint perquè mantinga una conversa i no s'obsessione amb determinats temes.

Presa de torns

És la clau per a poder dur a terme una conversa, i es pot entrenar a través de jocs senzills. Perquè l'alumnat amb TEA siga capaç de seguir una conversa, ha de ser capaç de seguir una sèrie de regles:

- Parar atenció a la persona amb la qual està interactuant.
- Començar converses.
- Respondre quan uns altres comencen converses.
- Prendre el seu torn de paraula en el moment adequat.
- Donar a l'altra persona l'oportunitat de prendre el seu torn.
- Continuar la presa de torns, mantenint el tema.
- Tindre en consideració les paraules, el llenguatge corporal i el punt de vista de l'altra persona.
- Aclarir quan l'interlocutor/a no comprenga una cosa.
- Demanar aclariment a l'altra persona quan ho necessite.
- Canviar de tema quan siga apropiat.
- Acabar la conversa de manera adequada.

Per a això, cal donar unes claus a l'alumnat amb TEA per a ajudar-lo:

- **Claus explícites:** mostren què hauria de fer i evita que s'equivoque. Per exemple: ajuda física, models físics i verbals, instruccions verbals o models parcials.
- **Claus naturals:** no mostren què cal fer, sino que simplement ho insinuen. Per exemple: alentir la conversa, fer una pausa, mirar expectant, claus visuals, preguntes, insinuacions, instruccions o comentaris.

Jocs interactius

Es tracta d'activitats físiques amb les quals gaudeix l'alumnat amb TEA, i que l'adult converteix en jocs estructurats i predictibles. Ensenyen l'alumnat amb TEA com comunicar-se, ja que necessita prendre tornos. Amb els jocs interactius aprén a:

- Parar atenció a l'adult i a copiar-ho.
- Prendre tornos.
- Donar l'oportunitat a l'adult perquè prengui el seu torn.
- Continuar prenent tornos.
- Finalitzar el joc.
- Iniciar un joc nou.

Per l'alumnat amb TEA prendre tornos mitjançant els jocs interactius és fàcil perquè:

- Són estructurats i predictibles.
- Tenen accions, sons i paraules repetitives.
- Sap quan prendre el seu torn.
- Inclouen sensacions que agraden a l'alumnat amb TEA.
- Són divertits i emocionants per a l'alumnat amb TEA i el motiven a continuar jugant.

Per a jugar interactivament és necessari un company o companya (adult) i que cada un (l'adult i l'alumnat) sàpiga dominar el seu torn. Per a això, és convenient recordar les lletres ROCK quan es jogue:

- **R**: repetir el que es digui i es faci quan s'iniciï el joc, quan s'estigui jugant, quan es finalitzi el joc, així com repetir el joc sovint i amb diferents persones.
- **O**: oferir oportunitats a l'alumnat per a prendre el seu torn, planejant quan se li oferirà un torn a l'alumnat amb TEA, planejant quins tornos prendrà, o oferint noves oportunitats per a prendre tornos a mesura que progresse.
- **C**: donar senyals a l'alumnat per a prendre el seu torn, proporcionant-li claus explícites quan no sàpiga quan prendre el torn o donant-li senyals naturals, una vegada que es familiaritzi amb el joc.
- **K**: mantindre la diversió. Cal ser divertit i fer que la interacció s'allargui tant com sigui possible.

Alguns jocs interactius són el *Cucú-tras*, fet a amagar, jocs de les cosquerelles, la persecució, les carreres de cavalls, a dalt i a baix...

Afavorir la comprensió

Objectiu

Perquè l'alumnat amb TEA compregua la relació entre les paraules i el món que l'envolta, és necessari que primer entenga què ocorre al seu voltant, ja que normalment processa la informació de manera diferent a com ho fan la majoria de persones. Aquest alumnat, en general, presenten dificultats a l'hora de comprendre el que se li diu, d'escotar quan hi ha altres estímuls al seu voltant i d'organitzar el que sent.

Estratègies

- **Parlar menys i emfatitzar.** Anar més a poc a poc i mostrar (rima ARA+R, sigles en anglés). Aquesta estratègia consisteix, en primer lloc, a simplificar el que es diu, utilitzant etiquetes, així com frases clares i curtes que proporcionen la informació essencial. És també important emfatitzar el missatge, exagerant les paraules clau, col·locant-les al final de les frases (es recorda millor l'últim que se sent), i utilitzant paraules atractives o curioses.

Un altre aspecte important és anar a poc a poc, fent pauses entre les paraules i les frases, donant temps per a processar el que sent perquè emeta una resposta, però parlant de la forma més natural possible per a ajudar a comprendre el que se li diu.

Hem de donar suport a allò que diem, bé amb objectes reals, amb accions i gestos, amb imatges o amb paraules escrites (ajudes visuals), segons la seua capacitat.

Finalment, cal oferir suficients oportunitats perquè senten noves paraules i en situacions diferents al llarg del dia (repetir).

- **Utilitzar ajudes visuals.** La majoria d'alumnat amb TEA són aprenents visuals perquè la imatge es manté durant més temps en la situació que la paraula.

Les estratègies que ací es proposen s'han extret del llibre de Linda Hodgdon *Estratègies visuals per a millorar la comunicació*, el resum del qual està disponible també en aquesta guia. Perquè aquestes ajudes siguen realment d'utilitat, cal parar atenció a una sèrie d'aspectes, com ara: col·locar-les on s'hagen d'usar, complementar-les amb la paraula escrita sempre que siga possible, tindre a prop el que es diu quan s'utilitze (sempre el mateix i amb un llenguatge senzill i clar) i, finalment, assegurar-se que l'alumnat està realment atent a la imatge que se li mostra.

- **L'estratègia ROCK en les rutines.** (vg. bloc anterior).

La música

Importància per a la comunicació

A bona quantitat d'alumnat amb TEA li encanta la música i cal aprofitar el potencial que aquest recurs ofereix, ja que l'alumnat amb TEA aprén:

- A parar atenció, a imitar i a comunicar-se perquè les paraules de les cançons tenen un ordre específic i previsible, les cançons presenten accions recurrents que poden repetir, i perquè les cançons faciliten l'aprenentatge i la pràctica dels torns.
- A comunicar-se amb altres xiquets i xiquetes, quan les canten i les ballen tots junts al pati, al parc, etc.

Consideracions

- Utilitzar les estratègies ROCK i rima ARA+R a l'hora de cantar cançons.
- Les cançons, juntament amb les estratègies que serviran per a treballar-les (a continuació) han d'adaptar-se al nivell de comunicació de l'alumnat TEA.
- Cal escollir molt bé les cançons si són gravades perquè no siguin molt ràpides i perquè s'entenga bé la lletra. Altres vegades, l'alumnat preferirà escoltar música simplement per a relaxar-se: no és necessari que sempre s'utilitzi aquest recurs per a aprendre noves paraules.
- També pot ser molt positiu utilitzar instruments musicals amb els quals experimentar noves sensacions o per a practicar la imitació.
- Quan l'alumnat respon bé a les cançons i sembla que cante abans de parlar, es poden aprofitar algunes estrofes de les cançons treballades per a animar-lo a realitzar alguna acció.
- A vegades, les cançons contenen frases massa llargues o paraules difícils de pronunciar o comprendre. En aqueixos casos, es pot modificar lleugerament la cançó perquè siga més fàcil d'entendre, tenint en compte que s'haurà de comentar a altres adults significatius (docents) quines són aquestes modificacions perquè es cante igual, independentment del context en què es trobe l'alumnat amb TEA.
- Els jocs musicals, tipus *Seguir el líder* o *La cadira musical* poden ser molt adequats i motivadores i, a més, ajudaran a compartir vivències en grup.

Els llibres

Importància

Quan l'alumnat amb TEA llig un llibre amb un adult:

- Descobreix el plaer de compartir i practica la comunicació en doble sentit.
- Aprén noves paraules i veu paraules conegudes utilitzades en contextos diferents.
- Practica la imaginació quan se li pregunta pels personatges o les situacions.

Descobreix una altra forma de comunicar-se, a través de la paraula impresa.

Consideracions

- Cal triar els llibres adequats, tenint en compte els seus interessos, el desenvolupament cognitiu de l'alumnat amb TEA, la forma en què normalment els tracta, l'objectiu que es persegueix amb el llibre (assenyalar o anomenar coses, llibres interactius, llibres previsibles que repeteixen aquest guió, llibres d'històries senzilles, etc.), que ajuden a generalitzar les paraules que ja coneix o, fins i tot, crear un llibre individual per al xiquet o la xiqueta, amb fotos de familiars i amics, retallades, etc.
- Llegir de forma adequada farà que l'alumnat "s'enganxe" al llibre i hi afavorirà l'interés i la diversió, així com donar-li corda, observant què és el que més li interessa del llibre i obviat altres aspectes, encara que siguin il·lògics per als adults.
- Utilitzar les estratègies ROCK i ARA+R quan es lliguen llibres amb alumnat amb TEA.
- Adaptar la lectura d'un llibre al nivell comunicatiu de l'alumnat amb TEA.
- Una vegada l'alumnat TEA estiga familiaritzat amb els llibres, cal afavorir l'aprenentatge de les lletres escrites, no solament dels llibres, sino de tot allò que l'envolta, tot utilitzant etiquetes sobre objectes que utilitza, per a anomenar activitats o rutines que realitza normalment, per a demanar, etc.
- Quan l'alumnat TEA és capaç de veure el valor de la paraula escrita, cal afavorir l'escriptura.

Joguets

Etapas del joc

En funció de com utilitza els joguets

- **No juga amb joguets**, sino que està més interessat/a a explorar-los amb els sentits: xuplant-los, olorant-los, etc.
- **Joc no convencional**, és a dir, juga d'una manera diferent a l'esperada: alineant-los, en comptes de moure'ls per la carretera; llançant-los per l'aire o a terra, en comptes de construir torres, etc.
- **Joc funcional**, utilitzant-los de manera "adequada", per exemple, col·locant una peça de trencaclosques, traslladant arena amb una pala, etc.
- **Joc constructiu**, utilitzant els joguets per a construir alguna cosa: construir una torre amb blocs o fer un dibuix amb pintures.
- **Joc simbòlic**, on l'alumnat simula fer o ser alguna cosa imaginària.
- **Joc amb regles**, que requereixen que els jugadors prenguen torns i diguen o facen coses diferents amb l'objectiu que el joc avanci, com el joc fet a amagar o els jocs de taula.

En funció de com es comunica mentre juga

- Quasi no es comunica.
- Comunicació no verbal.
- Comunicació verbal.

Tipus de joguets

- **Joguets de causa-efecte**, que exigeixen fer alguna cosa perquè succeeixi alguna cosa amb el joguet.
- **Joguets visioespacials**, com trencaclosques, encaixables, etc., que són molt fàcils d'entendre com funcionen.
- **Jocs constructius**, com a blocs, Lego, granadures de collar per a enfilar, etc.
- **Jocs d'intercanvi**, on xiquet/a i adult intercanvien algun objecte.
- **Joguets de persona**, com a bamboles, globus, etc., que són molt divertits, però que necessiten de la intervenció de l'adult perquè funcionen perquè són difícils de manejar per part del xiquet o xiqueta.
- **Jocs amb regles**, com la majoria dels jocs de taula.

Consideracions

- Els joguets seran diferents, en funció de l'etapa del joc, del tipus de joguet i de l'etapa comunicativa en què es trobe l'alumnat; és important escollir-los bé.
- Es poden utilitzar les estratègies **ROCK** i de les **quatre "i"** mentre l'adult juga amb l'alumnat TEA.

Aspectes a tindre en compte

- **Assajar els jocs**, cançons i rutines de joc que l'alumnat usará quan interactuen amb altres xiquets.
- **Trobar els amics** adequats.
- **El temps de joc** ha d'incloure moments de joc estructurat (dirigit per un adult) i no estructurat (lliure).
- **Triar** els joguets i les activitats adequades, de manera que afavorisquen la interacció entre els xiquets i les xiquetes.
- **Ensenyar** l'alumnat amb TEA, però també els companys/es de joc.
- Intentar mantindre un **equilibri en els torns** entre l'alumnat amb TEA i el company/a de joc.
- Fer amics també requereix diferents classes d'**estímuls** de l'adult i del company/a de joc de l'alumnat TEA, depenent del nivell de comunicació d'aquest